

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ATATÜRK'ÜN 100. DOĞUM YILINA ARMAĞAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXIV

Yayın Komisyonu

Prof. Dr. Hüseyin ATAY (Dekan)

Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN

Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU

Doç. Dr. Beyza BİLGİN

Doç. Dr. Günay TÜMER

Doç. Dr. Rami AYAS

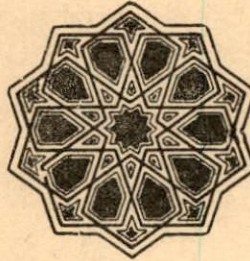
Makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXIV

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Prof. Dr. Hüseyin ATAY, <i>İslamda Hayır İşleri</i>	1
Prof. Dr. Hüseyin ATAY, <i>Medreselerin Gerilemesi</i>	15
Prof. Dr. Hüseyin ATAY, <i>Temizlik ve Çeşitleri</i>	57
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Garânik Meselesinin İstismar- cuları</i>	69
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>İnsan Olma Yolu</i>	93
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Terbiye Kuralları</i>	127
Prof. Dr. Hikmet TANYU, <i>Martin Luther'in Türkler Hakkındaki Sözleri</i>	151
Prof. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU, <i>Anayasanın Sosyo-Juri- dik Eleştirisi</i>	163
Doç. Dr. Neda ARMANER, <i>Okulda Çocuğun Düşünce ve Davra- nışını Etkileyen Faktörler ve Rehberlik</i>	167
Doç. Dr. Neda ARMANER, <i>Çocukluk Dönemi Dini</i>	175
Doç. Dr. Mehmet AYDIN, <i>Ateizm ve Çıkmazları</i>	187
Doç. Dr. Mehmet AYDIN, <i>Din ve Felsefeye Göre Tanrı</i>	205
Doç. Dr. Mehmet DAĞ, <i>Kelâm ve İslâm Felsefesinde Hareket Ku- ramı</i>	221
Doç. Dr. Ethem RUHİ FIĞLALI, <i>İbn Sadru'd-din Eş-Şirvânî ve İtikâdî Mezhepler Hakkındaki Türkçe Risâlesi</i>	249
Doç. Dr. Ethem Ruhi FIĞLALI, <i>Tercümânü'l-Ümem</i>	277
Doç. Dr. Kemal IŞIK, <i>Mutezile'nin İlk Kurucusu Vâsıl B. Ata ve Büyük Günah Meselesi</i>	337
Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>Anadolu Selçukluları Devrinde Ti- cari Hayat</i>	359
Doç. Dr. Abdulkadir ŞENER, <i>İslam Hukukunda İctihad ve Taklid Problemi</i>	375

	<u>Sayfa</u>
Doç. Dr. Cihad TUNÇ, <i>Töbe Hakkında Bazı Meseleler</i>	389
Dr. Hayrani ALTINTAŞ, <i>Tasavvuf</i>	413
Ass. Münir ATALAR, <i>Osmanlı Padişahları</i>	425
Dr. Mehmet BAYRAKDAR, <i>Yeni Felsefe ve Yeni Felsefeciler</i> .	461
Doç. Dr. Beyza BİLGİN, <i>Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri</i>	469
Ass. Ruhi KALENDER, <i>15. Yüzyılda Arapça Musiki Terimleri ve Türkçe Karşılıkları</i>	485
Esat KILIÇER, <i>İslâmda Aile Plânlaması</i>	491
Dr. M. Cemal SOFUOĞLU, <i>Şia'nın Sahabiler Hakkındaki Bazı Görüşleri</i>	533
I. GOLDZİHER, <i>İslamiyetin İlk Zamanlarında Zühd.</i> Çev. Dr. Hayrani ALTINTAŞ	539
Afif Abdu'l-Fettah TABBARA, <i>Hz. İbrahim (A.S.) Çeviren Dr. Mehmet AYDIN</i>	547
Antoine VERGOTE, <i>Ergenlikte Din.</i> Çev. Dr. Erdoğan FIRAT ..	583
Muhammed TALBI, <i>Bid'atlar</i> Çev. Dr. Mehmet ŞİMŞEK	593
Louis GARDET, <i>İslâm "Din İlimleri" İçinde İlm-i Kelâmın Yeri Üzerinde Bazı Düşünceler</i> Çev. Dr. M. Sait YAZICIOĞLU .	609

KİTAP TANITMA

Doç. Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>İslamic Medicine</i>	621
Doç. Dr. Abdulkadir ŞENER, <i>Fıkhü'l-İmam el-Evzâ'i Evzâ'i. Evvelu Tedvin Li-Fikhi'l-İmam</i>	623
Dr. Mustafa Sait YAZICIOĞLU, <i>İslam Düşüncesinde İnsan Hürriyeti Problemi (Mutezile Çözümü)</i>	627
Ahmet KOCA, <i>Fakültemiz Kütüphanesine Gelen Kitap ve Dergiler</i>	631

el-Cubûri, Dr. Abdullah Muhammed, *Fıkhu'l-İmam el-Evzâ'i. Evvelu Tedvin li-Fıkhi'l-İmam*, Matba'atu'l-İrşad, Bağdad 1977, c.I: 107 + 544 s., c.II: 618 s.

Abdurrâhman el-Evzâ'i (ö.157)'nin fıkhını tesbit etmek amacıyla yazılmış olan bu eser, Irak Cumhuriyeti Vakıflar Bakanlığınca yayımlanmış olup 27 seri numarasını taşımaktadır.

Yazar, eserini iki cilt halinde kaleme almış ve birinci cildi ibadetlerle, ikinci cildi de muâmelâtla ilgili hükümlere ayırmıştır.

Yazarın "Ahkâmu'l-İbâdât" adını verdiği birinci cildin başında kendi imzasını taşıyan bir takdim yazısı vardır (s. 3-8). Bu yazıda müellif, eseri hangi amaçla hazırladığını ve bu araştırmasında hangi kaynaklara başvurduğunu belirttiikten sonra şöyle demektedir:

"Bu araştırmamı iki kısma ayırdım: 1) Tarihî kısım. Bu kısımda İmam el-Evzâ'i'nin hayatı ve çağını ele aldım. 2) Fıkhi kısım. Bu kısımda da el-Evzâ'i'nin fıkhını ve ictehadî görüşlerini ele alarak, ona ait olan bulabildiğim bütün fikhî meseleleri topladım ve meşhur fıkıh konuları (babları) na göre tertip ettim" (s.6, 7)*.

Eserde, her mesele hakkında İmam el-Evzâ'i'nin görüşleri verildikten sonra ünlü dört mezhep imamlarından ona katılanların ictehadları, çoğunluğun ona uyan veya ondan ayrılan görüşleri, dayandıkları delillerle birlikte karşılaştırmalı olarak ele alınmış; müctehidlerin ileri sürdükleri hadislerin sağlamlık ve zayıflık yönünden, dereceleri belirtilerek, değerlendirilmesi yapılmıştır.

Günümüzde yaşamayan Evzâ'i mezbebiyle ilgili hiçbir fıkıh ve hadis kitabı bize kadar ulaşmadığı için, yazar, el-Evzâ'i'nin görüş ve ictehadlarını toplarken:

* Aynı tarzda karşılaştırmalı başka bir çalışma, daha önce Dr. Haşim Cemil Abdullah tarafından Sa'id b. el-Museyyib (el-Museyyeb)'in fikhî görüş ve ictehadlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Her iki çalışmayı da Câmi'atu'l-Ezher Külliyyetu's-Şerî'a ve'l-Kanun'un Fıkıh Usûlü Bölümü Başkanı Prof.Dr. Abdulgani Muhammed Abdulhâlik yönetmiştir. Dr. Haşim'in sözünü ettiğimiz eseri, *Fıkhu'l-İmam Sa'id b. el-Museyyib. Evvelu Tedvin li-Fıkhi'l-İmam Mukârinen bi-Fıkhi Gayrihi mine'l-Ulemâ'* adını taşımakta olup Irak Cumhuriyeti Vakıflar Divan Başkanlığınca dört cilt halinde yayımlanmıştır (Matbaatu'l-İrşad, Bağdad 1974).

a) Tefsir kitaplarından Kurtubî'nin *el-Camî'li-Ahkâmî'l-Kur'an'ı*, Taberî'nin *Camî'u'l-Beyan an Te'vili'l-Kur'an'ı*, Cassas'ın *Ahkâmü'l-Kur'an'ı*, İbn Kesîr'in *Tefsir'i*, İbnu'-Arabî'nin *Ahkâmü'l-Kur'an'ı* gibi eserleri;

b) Hadis kitaplarından İbn Hacer'in *Fethu'l-Bâri'si*, Aynî'nin *Umdetu'l-Kâri'i*, Nevevî'nin *Sahih-i Müslim* şerhi, Hattâbî'nin *Maâlimu's-Sunen'i*, Siddik-âbâdî'nin *Avnu'l-Ma'bûd'u*, Mubarekfûrî'nin *Tuhfetu'l-Ahvezi'si*, Zeynuddin el-İrakî'nin *Tarhu't-Tesrib'i*, el-Bâcî'nin *el-Muntekâ'* adlı *Muvatta'* şerhi, Zurkânî'nin *Muvatta'* şerhi, İbn Abdilberr'in *el-İztiskâr* ve *et-Temhid* adlı eserleri, Tahâvî'nin *Şerhu Maâni'l-Asâr'ı*, Şevkenî'nin *Neylu'l-Evtâr'ı* ve San'ânî'nin *Subulü's-Selam'ı* gibi kaynakları;

c) Fıkıh kitaplarından da Şafîî'nin *el-Umm'u*, Nevevî'nin *el-Mecmu'u*, İbn Kudâme'nin *el-Muğni'si*, İbn Hazm'in *el-Muhallâ'sı*, Tahâvî'nin *İhtilafu'l-Fukahâ'sı* ile Taberî'nin *İhtilafu'l-Fukahâ* adlı eseri, İbn Rüşd'ün *Bidâyetü'l-Muctehid'i*, İbnu'l-Munzir'in *el-İşraf* ve *el-Evsat'ı*, es-Serevî'nin *İhtilafu's-Sahâbe ve't-Tâbiin...*'ni, Ebu Ubeyd'in *el-Emval'i*, San'ânî'nin *Ravdu'n-Nadir'i* gibi önemli eserlere başvurmuştur.

Birinci cildin Giriş (Mukaddime) kısmında (s.11-107), el-Evzâ'î'nin hayatı ve çağı üzerinde durulmuştur. Bu arada Evzâ'î mezhebinin özellikleri, nerelerde yayıldığı, İslam hukukunun el-Evzâ'î yoluyla Roma hukukunun etkisinde kaldığını ileri sürenlerin görüşlerinin değeri, el-Evzâ'î'nin eserleri, sünnet ve fıkıhın tedvini gibi konular ele alınmıştır.

Birinci ciltte Giriş'ten sonra gelen ve "Ahkâmü'l-İbâdât" unvanını taşıyan kısım (s.1-500) 10 bölüme ve her bölüm de ayrıca alt bölümlere ayrılmıştır. Burada biz, sadece ana bölümlere işaret etmekle yetinmek istiyoruz.

- 1- Temizlikle ilgili hükümler (Ahkâmü't-Tahârât).
- 2- Namazla ilgili hükümler (Ahkâmü's-Salât).
- 3- Cenazelerle ilgili hükümler (Ahkâmü'l-Cenâiz).
- 4- Zekatla ilgili hükümler (Ahkâmü'z-Zekât).
- 5- Oruçlarla ilgili hükümler (Ahkâmü's-Sıyâm).
- 6- İ'tikâfla ilgili hükümler (Ahkâmü'l-İ'tikâf).
- 7- Haccın hükümleri (Ahkâmü'l-Hacc).
- 8- Kurbanlarla ilgili hükümler (Ahkâmü'l-Udhiyye ve'l-Akîka).
- 9- Av, hayvan kesme ve yiyeceklerle ilgili hükümler (Ahkâmü's-Sayd ve'z-Zebâih ve'l-At'ime).

10- Yemin ve adaklarla ilgili hükümler (Ahkâmu'l-Eymân ve'n-Nüzûr).

Bu birinci cildin sonunda ayrıntılı bir konu fihristi (s. 501-540) ile bir yanlış-doğru cetveli (s. 541-544) yer almaktadır.

İkinci cilt ise "Ahkâmu'l-Muâmelât" adını taşımakta olup metin kısmı 530 sayfadan ibarettir. Bu kısım, 8 ana bölüme ve bunlar da ayrıca alt bölümlere ayrılmıştır. Eserin bu kısmının ana bölümleri şunlardır:

1- Evlilikle ilgili hükümler (Ahkâmu'n-Nikâh). Bu bölümde evlenme, boşanma, nafaka ve süt kardeşliği gibi konular ayrıntılı olarak incelenmektedir.

2- Miras ve vasiyetlerle ilgili hükümler (Ahkâmu'l-Mevâris ve'l-Vesâyâ).

3- Satımla ilgili hükümler (Ahkâmu'l-Buyû'). Bu bölümde faiz (ribâ), para peşin ve mal veresiye satış (selem), borç (karz), şuf'a, rehn, kefalet, vekâlet, bazı şirketler, kira (icâre), âriyet, vedîa, tarım ortaklığı, hibe, vakıf, hacr, iflas, buluntular (lukata ve lakît) konuları da ele alınmıştır.

4- Cinayetlerle ilgili hükümler (Ahkâmu'l-Cinâyât). Bu bölümde kısas, diyet ve keffâret gibi konulara yer verilmiştir.

5- Hadd cezaları ile ilgili hükümler (Ahkâmu'l-Hudûd).

6- Yargı ve tanıklıkla ilgili hükümler (Ahkâmu'l-Kadâ' ve's-Şehâdât).

7- Kölelerle ilgili hükümler (Ahkâmu'r-Rakîk).

8- Devletler hukuku ile ilgili hükümler (Ahkâmu's-Siyer). Savaş, barış, ganimet, zimmi ve esirlerin durumları gibi konular bu bölümde incelenmiştir. Bu bölümün "Hâtîme" başlıklı son kısmında, yalnızca el-Evzâ'i ile dört mezhep imamlarının değil, aynı zamanda öteki İslam hukukçularının görüşleri de belirtilmiştir.

Bu ikinci cildin sonunda ise (s. 533-568) tefsir, hadis ve mezheplere göre ayrı ayrı tasnif edilmiş fıkıh kitaplarıyla diğer kaynakları içeren çok zengin bir bibliyografya, ayrıntılı konu fihristi (s. 569-616) ve bir yanlış-doğru çizelgesi (s. 617-618) bulunmaktadır.

İslam hukuk tarihinde önemli bir yer tutan, Suriye ve Endülüs (İspanya)'de yaklaşık olarak iki yüzyıldan fazla yaşamış bulunan Evzâ'i mezhebiyle İmam el-Evzâ'i'nin görüşlerini ortaya koymak için böylesine yorucu bir çalışmayı üzerine alıp başarıyla sonuçlandıran sayın Dr. Abdullah Muhammed el-Cubûri'yi burada takdir ve tebrik etmek isterim.

Dr. Abdulkadir ŞENER